

שמעתא עמיקתא

גליון תרכ"ה | יום הכפורים | תשפ"ה | קהילת חניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובכ"א

משיעורי

הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט
מו"ץ וראש כולל הוראה רמות

הלכות מצויות ליוה"כ שחל בשבת

ערב יום הכפורים

תפלה

אמירת קרבנות

אין לומר פרשת הקרבנות בערב יוה"כ, אבל פרשת עולה יכול לומר. [שעה"צ (סי' תר"ד אות יב)]. והמנהג הפשוט אצל בני עדות המזרח לומר כל הקרבנות אף בעיוה"כ. [עיי' בתורה לשמה (סי' תכ)].

למנצה ומזמור לתודה

אין אומרים למנצה ומזמור לתודה. [רמ"א (סי' תר"ד סעי' ב)]. ויש מפורסי עדות המזרח הסוברים שיש לומר מזמור לתודה. [עיי' בתורה לשמה (סי' תכ)].

סליחות

אין אומרים הרבה סליחות בערב יוה"כ. ויש מקומות שנוהגים להרבות בסליחות, והכל לפי מנהג המקום. [רמ"א (סי' תר"ד)].

תחנון / אבינו מלכנו

אין נופלים על פניהם בערב יוה"כ. [שו"ע (סי' תר"ד סעי' ב)]. כי נוהגין לעשותו קצת כמו יו"ט. [מ"ב (סי' א)]. ומנהג בני אשכנז שלא לומר "אבינו מלכנו" בעיוה"כ, אלא "חל יוה"כ בשבת שאז אומרים אותו בשחרית. [רמ"א (סי' תר"ה סעי' ב)]. אבל במנחה אין אומרים. [מ"ב (סי' ה)].

יודוי

צריך להתודות במנחה קודם סעודה המפסקת. [שו"ע (סי' תר"ד סעי' א)]. ויחיד אומר אחר שגמר תפלתו (קודם אלוני צור). [רמ"א (שם) ומ"ב (סי' ב)]. ואין הש"ץ מחזיר היודוי במנחה, אלא מתפלל שמונה עשרה כשאר ימות השנה, ולמנהג בני אשכנז אין אומרים אבינו מלכנו וכ"ש תחנון. [רמ"א (שם)].

הפסיק לקדושה ושאר דברים באמצע יודוי

באמצע יודוי ועל חטא יכול הפסיק לקדושה לפסוקים "קדוש כו" ו"ברוך כבוד כו" ולאמן אחר ברכת אתה קדוש ושומע תפלה, ולמודים לתיבות "מודים אנוהו לך", ולקדוש "לאמן יהא שמיה רבא" ולאמן שאחר דאמירן בעלמא, כדי הנמצא באמצע ק"ש. ואם לא אמר יהיו לרצון במקום שעומד, קודם שמפסיק להני"ל יאמר יהיו לרצון כדי לצאת ממחו הפוסקים. [לוח אר"י לגרימי"ט (ערב יוה"כ)].

תפלה זכה

י"א שצריך להתודות גם אחר האכילה קודם חשיכה, וראוי להחמיר כדעה זו. וכן נהגו בזמנינו שאומרים אז תפלה זכה. [מ"ב (סי' א)]. ויש לקום בשעת אמירת קטעי היודוי שבה. [הגר"ש"א זצ"ל (אשרי האיש פי"ז אות ב) והגר"נ"ק זצ"ל (יוה"כ עמי קח)]. יש נוהגים לאומרה לפני כל נדר. [אלף למגן (סי' תר"ט ס"ק טז) וכה"ח (אות ב) שכן מנהג בני אשכנז]. ויש נוהגים לאומרה אחריה. [חיי"א (סוף כלל קמ"ד)].

הליכה לקברות ונתינת צדקה

יש מקומות שנוהגין לילך על הקברות ולהרבות בצדקה. [רמ"א (סי' תרה)].

מצות אכילה

מצוה לאכול ולשתות בערב יוה"כ ולהרבות בסעודה. [שו"ע (סי' תר"ד סעי' א) ומ"ב (סי' א)]. ויש לאדם למעט בלימודו כדי לאכול ולשתות. [מ"ב (שם) וסי' א]. ואסור להתענות אפילו תענית חלום. [רמ"א (שם)]. ועיי' במ"ב (סי' ב) שכתב דאם מתירא לפשו רוצה להתענות, יתענה עד סעודה המפסקת, דזאי מן הדין סגי כשיאכל פ"א. ואם אינו מתענה היום כלל טוב שיתענה איהו יום אחר יוה"כ.

מי שפטר מהתענית

יש אומרים שהמצוה מוטלת אף על מי שפטר מהתענית (ולענין נשים יעויין בסמוך). ועיי' בהעמק שאלה (שאלתא קסז אות יב), בכת"ס (סי' ק"ב ד"ה ומ"ד) ובאג"מ (או"ח ח"ג סי' צ ס"ד"ה אף אן). ועיי' עוד בשמעתא עמיקתא גליון קט"ו.

נשים

גם נשים בכלל מצוה זו, אלא שאם לא תתענה משום חולי פטורה, כי כל עיקר שאנו מחייבין לאשה הוא משום שצריכה להתענות למחר. [כת"ס (סי' ק"ב) וכה"ח (סי' תר"ד אות ה)]. וכן נראה שתימת דברי המ"ב שנישים בכלל מצוה זו שהרי לא חילק בדבר. דלא כהרע"א (סי' טז) שמתפק אם נשים בכלל מצוה זו. ועיי' עוד במקראי קדש (ימים נוראים סי' לו) שאם אובלת ביוה"כ פחות מכשיעור שפיר נחשבת מתענה ועליה לאכול בעיוה"כ. ועיי' בשמעתא עמיקתא גליון קט"ו.

אכילת מאכלים קלים

בערב יום הכיפורים אין לו לאכול אלא מאכלים קלים להתעכל, כדי שלא יהא שבע ומתגאה כשיתפלל. [שו"ע (סי' תר"ח סעי' ד)].

דברים המחממים את הגוף

אין אוכלים דברים המחממים את הגוף, שלא יבא לידי קרי. [רמ"א (סי' תר"ח סעי' ד)]. כגון בשמים וכרכום (שקורין זאפרין) ויין טוב. וזה אינו אסור כ"א בסעודה המפסקת. [מ"ב (סי' טז)]. כמו כן אין לאכול מאכלי חלב חמים כי מרבים זרע, אך בסעודת שחרית נוהגין לאכול. [רמ"א (סי' תר"ח סעי' ד), פמ"ג (א"א סי' ו) ומ"ב (סי' יח)]. וה"ה דיש לזוהר משום וביצים שהם ג"כ מרבים זרע. [מ"ב (סי' יח) ועיי' בסי' ר"פ א' שכתב דדוקא שומים צלויים מרבים זרע. ושכן עשדים במבשלים מרבים זרע א"א"כ הם מלוחים]. חלב המעורב בתבשיל או תה עם חלב, יש מקום להקל כי החלב בטל ברוב. [מ"ב (שם) ע"פ הפמ"ג (שם)].

שאר מאכלים

לא יאכל שומשומין מפני שמעלה גרה כמו כן בסעודה המפסקת לא ישתכר ולא יאכל אכילה גסה, ואף בסעודת שחרית יש להזהר בזה. [מ"ב (סי' יח)]. וי"א שיש להמנע מאכילת דגים בסעודת המפסקת, אבל בסעודת שחרית א"צ להמנע אף לדעה זו. [מט"א (סי' תר"ד אות יח) וסי' תר"ח אות א] וקשו"ע (סי' קלא אות יב). וי"א שדוקא דגים חמים אין לאכול בסעודה מפסקת אבל קרים אם אינם מלוחים אין חשש. [אלף למגן (סי' תר"ח סעי' ב)].

הדלקת נרות

אם יוה"כ חל להיות בשבת, חייבין הכל להדליק נר (אפילו אלו שלא נוהגים להדליק כשחל בחול). [שו"ע (סי' תרי סעי' א)]. ומברכין להדליק נר של שבת ושל יוה"כ. [רמ"א (שם)]. אלא ד"א שנוהגים שלא להדליק כשיוה"כ חל ביום חול לא מזכירים יוה"כ בברכה, אלא נר של שבת בלבד. [נבוש (אות ב) ומט"א (סי' תר"ט אות ד)]. וכן נראה דעת הגר"א בביאורו (שם על סעי' א). ועיי' בסמוך]. וי"א שאף הנוהגים שלא להדליק ולברך כשחל בחול מזכירים של יוה"כ שחל בשבת. [דמשק אליעזר (סי' א) והתעררות בתשובה (ח"ג סי' שצט) וכן משמע מהחיי"א (כלל קמ"ד אות יד)]. וכן נראה עיקר. [כן משמע מסתימת המ"ב].

ברך נשמה

מדליקים נר נשמה לאביו ולאמו שמתו. ובנר א' די לשניהם. [רמ"א (שם) מ"ב (סי' יב)].

כבוד היום

הצעת השלחן

יש להציע השלחנות ביוה"כ כמו בשבת. [רמ"א (שם)]. משום דאקרי שבת שבתון. [מ"ב (סי' טו)].

מצות שמחה

מצות שמחה אינה נוהגת ביוה"כ. [יראים (סי' רכז)]. וכן היא סתימת הפוסקים. אולם בספר המנהגי (אירוסין ונשואין עמי תקל"ד) כתי' דאסור לעשות חופה ולכנסו ביום ראשון שלפסח, וכן בכל המועדים ובחוליהן, ואף על פי שאין כתי' בו שמחה, הלא הוקשו כל המועדי' זה לזה, שני בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות, ולא עוד אלא שפתח בו הכתי' תחילה וכתי' ושמחת בתוך ולא באשתך. ולא מבעינא ג' רגלים אלא אף ר"ה ויום הכיפורי כרגלים לענין, ע"כ. והלבוש (סי' קכח אות מד) כתי' שבוים כפור נושאין בו כפיהם אף על פי שאין בו שמחת אכילה ושתיה, מ"מ הוא יום שמחה מפני שהוא יום סליחה וכפרה וקדושה ה' מכובד במבולבשים נאים].

כפות נקיה

יוה"כ כיון שאין לכבדו באכילה ושתיה, יש לכבדו בכסות נקיה ונרות שהוא ג"כ כבוד היום דכתיב על כן באורים כבוד ד' ומתרגמינן בפנסיא יקרו ד'. [מ"ב (סי' תרי ס"ק ט)].

לבישת בגדים לבנים

יש נוהגים ללבוש בגדים לבנים נקיים ביום כפור, דוגמת מלאכי השרת. [רמ"א (סי' תרי סעי' ד)]. ומטעם זה נהגו ללבוש בגדי פשתן לבן נקיים כמ"ש איש אחד לבוש בדים [מ"ב (סי' יז)]. ויש מקומות שגם הנשים לובשות בגדים לבנים לכבוד היום. [מ"ב (סי' טו)].

תכשיטין

נשים לא יקשטו עצמן בתכשיטין שמתקשטין בהם בשבת ויו"ט מפני אימת יום הדין. [מ"ב (סי' טו)].

קיטל

יש נוהגין ללבוש הקיטל שהוא לבן ונקי, גם הוא בגד מתים ועל ידי זה לב האדם נכנע ונשבר. [רמ"א (סי' תרי סעי' ד)]. אולם אין נשים נוהגות ללבוש קיטל. [מ"ב (סי' טו)].

אבל בלבישת קיטל

גם אבל תוך י"ב חודש על אביו ואמו או תוך ל' על שאר קרובים יכול ללבוש קיטל. ויש מקומות שנוהגים שאין האבל לובשו. [מ"ב (סי' יח)].

בשנה הראשונה שלאחר הנשואין

יש אומרים שאף בשנה הראשונה אחר הנשואין לובשין קיטל. [קצה המטה (סי' תרי ס"ק טו) הגר"ש"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ג פכ"א אות ט) והגר"ש ואזני' זצ"ל (מבית לוי ח"ז עמי לג)]. ויש שנהגו להמנע בשנה זו. [מהר"ם שיק (או"ח סי' כח)]. ומ"מ אם אחד רוצה ללבושו אף לדעה זו אין גוערין בו. [מהר"ם שיק (שם)]. ומי שאין לו מנהג אבות בזה, ינהג כמנהג המקום. והמנהג בירושלים ללבושו. [הגר"ש"א זצ"ל (שם)].

כניסה לבית הכסא לבוש קיטל

עני משו"כ בזה בהלכות מצויות לר"ה – גליון תקע"ז.

קיטל שבלה

קיטל שבלה מותר להשליכו לאשפה ואפילו אם הוא מיוחד לתפלה. [הגר"ש"א זצ"ל (נגזי הקדש פ"כ אות א)].

יום הכפורים

תוספת יוה"כ

יום הכיפורים לילו כימוו לכל דבר. [שו"ע (סי' תרי"א סעי' א)]. מפסיקים האכילה קודם בין השמשות שצריך להוסיף מחול על הקודש, ותוספת זה אין לו שיעור, אלא קודם בין השמשות, צריך להוסיף מחול על הקודש מעט או הרבה. [שו"ע (סי' תר"ח סעי' א)]. וכתב המ"ב (סי' א) דתוספת זה אין בו כתיב כ"א מ"ע. וחובת תוספת הוא על אכילה וכל העינויים. [ביאור הלכה (רס"י תרי"ד אסור לנעול)].

נשים בתוספת

גם נשים חייבות בתוספת יוה"כ. [שו"ע (שם) סעי' ב]. ובטעם הדבר יעויין במנ"ח (מצוה שיג אות טז), בפמ"ג (שם מ"ז ס"ק א), ברע"א (שו"ת החדשות סי' ב) במהר"ש"ם (דעת תורה שם על סעי' ב). ולאחר הדלקת נרות ממילא מקבלת דיני היום, וע"כ משהדליקה אין לה לנעול סנדל. [הגר"ש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ה אות יד)].

קטן שיגדיל ביום הכפורים

קטן שיגדיל ביום הכפורים פטור מתוספת יום הכפורים. [נתי"ס (או"ח סי' קעב) ומנ"ח (מצוה שיג)]. וכן יוצא מהדרכ"מ (סי' נג אות א) בשם המהר"ל. ועיי' במטה אפרים (סי' תרטו סעי' ד) ובאלף למטה (שם)].

